

Petőfi a dobogón

A romantikus emlékszobrok Petőfi-képtől nehéz megszabadulni. Pedig meg kell szabadulnunk tőle, ha azt akarjuk, hogy ne csak köztereken, utcanevtáblákon és az iskolai tantervekben legyen jelen, hanem eszázadi, sőt napi gondjainkban is gondoljunk rá, az ő nem-alkuvását szembesítsük alkuvásainkkal — hogy úgy tudjunk nézni rá, ahogy Ady tudott. Mert — Petőfi szavával — bármennyire is „vasárnapis nép” vagyunk, lassan csak megtanuljuk az ünnepek hasznát és kárát, s jobban szeretjük már, ha nem ünnepi kinyilatkoztatással szólnak hozzánk. Ha ünnep, hát legyen bensőséges, hársányságtól mentes, a ruhacserével másnap ne kelljen arcot is cserélnünk. Ilyennek képzeljük a modern költészet ünnepeit, a költészet modern ünnepeit.

*

Mai romániai magyar előadóművészetünk nem-fáradó úttörője, Banner Zoltán bebizonyította, hogy Petőfi, a néptribun-költő ugyanúgy e közvetlen emberi találkozások lírai főszereplője lehet, mint mondjuk Illyés Gyula, Blaga vagy Dsida Jenő. És ezt Banner nem úgy érte el, hogy ünnepi műsorából kihagyta „a nagy” Petőfi-verseket, a forradalom, a népfelzabardítás tárgykörét, hogy a bizakodással, az ellenkezést félresöpörő követeléssel, harci lendülettel szemben a vívódást, a magánemberi sérelmeket, fájdalmakat állította érdeklődésének középpontjába; erről az új kolozsvári Petőfianáról a legtöbbet mondhatjuk el, amit egy évfordulóra készült műsorról el lehet mondani: az élő, a teljes Petőfivel találkoztunk most — ahogy a kortárs találkozhatott vele. Banner ugyanis ezúttal sem lett hűtlen előadóművészi koncepciójához, az „évfordulós” jelző ezért igaztalan is volna Petőfi-estjével kapcsolatban: nem ünnepi konjunktúra, hanem hosszú készülődés, művészi azonosulás, érlelés eredménye hetvenes éveinknek ez a Petőfi-képe — összhangban azzal a költő- és ember-láttatással, amelyet a modern Petőfi-kutatóknak köszönhetünk.

Vers és próza ebben a koncepcióban nem válhat el egymástól, a forradalom napjait idéző naplójegyzet ugyanolyan fontos, mint a Föltámadott a tenger, s a Szeretlek, kedvesem! egy század múltán is csodálatos lírai hitelével versenyeznek az Aranyhoz írott, patetikus vagy évődő, olykor keserűséggel, aggodalommal teli levelek. Nos, a kolozsvári rádióstúdió dobogójára, Banner Zoltán dobogójára így lépett fel Petőfi Sándor. Élmény és mű, közvetlen közlés és költői átlényegítés (valamennyi autentikus Petőfi-szöveg) néhol már alkotáslélektani finomságokra felfigyeltetve kapcsolódott e műsorban; ilyen kitűnő kapcsolás volt a Júlia-élmény megidézése, a forradalmi események tükröztetése s a fehéregyházi kifejtlet elégikus motívuma.

Mindez még csak a szerkesztő, a művészeti író érzékenységét és racionalizmusát, jártasságát dicséri napjaink Petőfi-kutatásában — a műsor-szerkesztet nem minősíti az előadói teljesítményt. Erről érdemes külön szólnunk, mert — összefüggésben egyébként a kompozícióval — nem csupán egyik előadóművészünk egyik műsoráról van szó, hanem egy korszerű előadói stílus megteremtéséről, amelyért — ismételten hangoztatnunk kell — a legtöbbet nálunk változatlanul Banner Zoltán tett és tesz. A patetikus szavalás helyét ebben a felfogásban a költői szó közvetlensége, természetessége foglalja el, a tiszta versmondás; az előadó bizik a vers erejében, a szavak önsúlyában, nem akarja saját egyéniségét az alkotó s a hallgatóság közé ékelni, de a vershelyzetet sem óhajtja el- és megjátszani. Ebben a nemes visszafogottságban hatott újként az Egy gondolat bánt engemet, a Jövendőlés, a Szeretlek, kedvesem! s a Szeptember végén — némelyikkel közülük versenyre kelhetne Banner a legismertebb Petőfi-versmondókkal. A líra „színhelye“ ebben a műsorban többnyire nem a nyers fából ácsolt pódium, hanem az előtte levő tér, néhány méterre a közönségtől. A dobogó elsősorban a próza színpada volt, az élet színpada — hangban is, mozgásban is nagyobb változatosságot, szélesebb skálát engedett meg magának itt Banner, anélkül hogy ezzel az est lírai varázsát veszélyeztette volna. Ellenkezőleg, épp így lett teljes a hatás, s az Aranyhoz címzett levelek vagy a párbeszéd Bimmel a műsor művészi csúcsteljesítményének minősült. Amikor viszont hasonló eszközöket próbált érvényesíteni versmondásában (Csalogányok és pacsirták), gesztusai külödségessé váltak, elvonták figyelmünket a szövegtől; talán a Csatadal ritmikus, menetelésszerű megjelenítését tekinthetjük olyan kísérletnek, amely — noha szintén ellentmondott a többi vers puritán megszólaltatásának — ki-munkálható, mert a szöveg funkcionalitását hangsúlyozza.

*

Egy kétórás versműsor terhét egyedül vállalni — nem kis kockázat. Nyilván ez a tudat is közrejátszott abban, hogy a stílusegység lényegi megőrzésén belül Banner segédeszközöket keresett a változatosság biztosítására, az érdeklődés ébrentartására. A műsort bevezető „társasági zene“, mintegy a Megy a juhász számaron jelentőségét kontraszt-hatással kiemelendő, ezt is szolgálta, s a népdalként élő Távolból dúdolása-énekzése, a népszerűség jelzése mellett, így is értelmezhető. (Azt hiszem, egyértelműbb, finomabb megoldás lett volna, az elmondott szakaszok után, megmaradni a dúdolásnál, nem erősíteni énekszámmá néhány versszakot.) A legfőbb eszköznek azonban — egyben a legsikeresebbnek is — a már említett prózai vers-előkészítés bizonyult, amely úgy biztosította a hiteles összekötőszöveget, hogy közben egy páratlanul gazdag egyéniség érzéshullámzásait, illetve az őket kiváltó eseményeket állította „színpadra“.

Valóban, itt került a legközelebb Banner ahhoz, amit irodalmi színpadnak gondolunk. Előző műsorainak némelyik darabja (például a Szarvasének vagy a Kóborló délután kedves kutyámmal) külön-külön talán maradandóbb élményt nyújtott — itt az egész győzött meg a dobogó-műfaj rendkívüli lehetőségéről és fontosságáról.

Kántor Lajos